

УДК 351.746.1.

Віктор Мартинюк

старший викладач кафедри прикордонної служби,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
<https://orcid.org/0000-0001-9569-1112>
matlachka79@i.ua

Віталій Демчишин

викладач кафедри прикордонної служби,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
<https://orcid.org/0000-0002-3832-6036>
vvittaliy@gmail.com

Валерій Балашов

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
<https://orcid.org/0000-0002-5463-9948>
balashovvalerij@ukr/net

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ ДІЙ МОБІЛЬНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ,
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ
ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН ОСІБ, ЗБРОЇ,
ЗАСОБІВ ТЕРОРУ ТА КОНТРАБАНДИ**

Відомо, що охорона державного кордону є невід'ємною складовою забезпечення національної безпеки держави. Необхідність захисту

© Мартинюк В., Демчишин В., Балашов В.

інтересів держави на її кордонах зумовлює і динаміка розвитку обстановки, а саме:

активна діяльність міжнародних злочинних угруповань щодо транзитного переправлення нелегальних мігрантів через територію України в країни ЄС та подальше удосконалення їхньої тактики;

збільшення масштабів контрабандної діяльності, орієнтація злочинних угруповань на незаконне ввезення в Україну товарів та вантажів через пункти пропуску, поза ними, із залучення озброєної охорони;

спроби переміщення через кордон зброї і боеприпасів, наркотичних та психотропних речовин;

готовність злочинних угруповань до здійснення озброєного опору прикордонним нарядам під час затримання великих груп нелегальних мігрантів та контрабандних товарів;

активне залучення до протиправної діяльності пособників з числа жителів суміжних держав;

невідповідність чинного законодавства України завданням Державної прикордонної служби щодо протидії нелегальній міграції та контрабандній діяльності на державному кордоні.

Результати аналізу обстановки, яка склалась на державному кордоні, а саме активізація незаконної міграції, міжнародного тероризму, контрабандної діяльності, наркобізнесу, зумовлюють необхідність продовження роботи щодо подальшого розвитку Державної прикордонної служби – основного суб'єкта системи забезпечення національної безпеки України на державному кордоні [2].

У цих умовах керівництво країни, Адміністрація Державної прикордонної служби України гостро ставлять питання щодо вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням охорони кордону з активним залученням мобільних підрозділів [8], [9].

Чинна нормативно-правова база орієнтує на те, що основу прикордонної служби повинні складати патрулювання місцевості в межах прикордоння, службова діяльність дільничних інспекторів прикордонної служби, служба прикордонних та спільних з правоохоронними органами і громадськими формуваннями з охорони державного кордону нарядів, робота з населенням прикордоння [7].

Підвищувати об'єктивність і ефективність застосування мобільних підрозділів у таких специфічних умовах рекомендується із застосу-

ванням відповідних методів для прийняття рішень, які засновані на збиранні даних з урахування досвіду з минулого.

Ця необхідність дає нам змогу вирішувати наукові завдання, що полягають у розробці певних засобів, а саме – моделей тактики дій, методів та методик забезпечення підготовки та здійснення оперативно-службової діяльності ДПСУ.

Ключові слова: рішення; модель; метод; інформація; протиправна діяльність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Слід зазначити, що ефективність тактики дій мобільного підрозділу можна оцінити за кінцевим результатом його дій на певній ділянці, однак на практиці побудова таких моделей є складним завданням. Також не завжди вдається відмити внесок системи управління в ефективність самих дій. Таким чином, існує завдання створення новітніх підходів щодо тактики дій та ефективності дій мобільного підрозділу в різних умовах обстановки.

Швидка зміна внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на стан обстановки на державному кордоні потребує постійного перегляду змісту основних створених моделей оперативно-службової діяльності, їх уточнення, удосконалення наявних і вибору більш дієвих для забезпечення управлінських завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши низку наукових досліджень та праць у вищезазначеному напрямку, слід зазначити, що окремі питання стосовно тактики дій мобільних підрозділів розкрито й обґрунтовано недостатньою мірою. Тому в умовах сьогодення актуальним залишається питання вдосконалення ефективної тактики дій мобільного прикордонного підрозділу на різних напрямках.

Метою статті є вдосконалення тактики дій та математичної моделі оцінки ефективності дій мобільного прикордонного підрозділу в різних умовах обстановки, що дасть змогу оцінити та прорахувати різні варіанти, а також надасть можливість підбирати значення керованих параметрів раціонального варіанта застосування мобільних відділень

(груп), а саме: кількість і розміщення нарядів на місцевості, варіанти озброєння, рівень підготовки військовослужбовців мобільних груп і груп інформаційного забезпечення, необхідний середній час для виконання завдань та інше.

Усьому комплексу заходів приділяється багато часу, особливо при прийнятті рішення та плануванні дій мобільних підрозділів, тому інформація, що надійшла, може стати не актуальною, із своєчасної перетворитися на запізнену, тобто втрачається сенс взагалі будь-яких дій. Тому головним завданням керівництва та органів управління прикордонного загону буде мінімізувати час для проведення комплексу заходів щодо підготовки підрозділів до виконання завдань з реалізації наявної інформації.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мобільні відділи прикордонної служби типу “С” є автономними підрозділами, створеними для виконання спеціальних завдань, проведення та участі в спеціальних операціях, пов’язаних з підвищеним ризиком, у тому числі антитерористичних заходах у межах ділянки відповідальності (у контрольованих прикордонних районах та на об’єктах відповідальності регіонального управління) тощо. [8]. Відповідно до керівних документів загальне планування оперативно-службової діяльності підрозділу здійснює перший заступник начальника регіонального управління – начальник штабу. Планування діяльності відділення оперативного документування підрозділу здійснює заступник начальника регіонального управління з оперативно-розшукової роботи – начальник головного оперативно-розшукового відділу. До планування ОСД підрозділу можуть бути залучені інші посадові особи, за рішенням начальника регіонального управління.

За окремим рішенням Голови ДПСУ, його першого заступника – директора Департаменту охорони державного кордону Адміністрації ДПСУ підрозділ у повному складі або окремі його структурні підрозділи може бути тимчасово приданий (передислокований) у розпорядження начальників інших регіональних управлінь для участі у невідкладних заходах щодо стабілізації обстановки на кордоні, проведення

спецоперацій із затримання і знешкодження злочинних угруповань та озброєних злочинців; участі в заходах антитерористичної спрямованості тощо [5].

Діяльність підрозділу зазвичай у таких випадках здійснюється на основі поєднання гласних та негласних форм та методів роботи, суворого дотримання режиму секретності. У таких випадках залучення до виконання завдань підрозділу здійснюється за письмовим розпорядженням та опрацьованими графіками і планами.

З метою якісного виконання поставлених завдань мобільний підрозділ у своїй діяльності здійснює та підтримує взаємодію:

з відділами прикордонної служби, що розташовані в межах ділянки проведення спеціальних завдань персоналом підрозділу;

територіальними підрозділами національної поліції та підрозділами внутрішніх військ МВС України, іншими структурними підрозділами правоохоронних органів та контрольних служб, які виконують свої функції на державному кордоні в межах ділянки відповідальності під час проведення спеціальних операцій [4]. З усвідомленням цього, виникає можливість прийняти рішення, використовуючи відповідний метод моделювання задачі або без її моделювання. Саме у таких випадках керівник може доцільно оцінити такі показники моделей

Оперативність прийняття рішення у разі використання мобільних підрозділів, значенням якої, як правило, буде ймовірність. Ця ймовірність буде характеризувати оперативність прийняття та виконання рішень і може вимірюватися показником оперативності:

$$R_i = 1 - \exp\left(-\frac{t_H}{t_{ni}}\right), \quad (1)$$

де t_n – час тривалості події; t_{ni} – час на прийняття і виконання рішення на i -му рівні керівництва.

При малому значенні показника оперативності збільшується швидкість збирання й обробки інформації, що може призвести до прийняття рішення на більш низькому рівні управлінських ланок, де ця інформація уперше з'являється, знизивши, таким чином, терміно-

вість проходження інформації. Якщо витрати часу на побудову моделі значно перевищують наявний резерв часу для прийняття рішення, моделювання проблеми не буде забезпечувати рішення, бо створює перешкоди оперативності управління.

Якщо розглянути альтернативні моделі, які передбачають значно меншу кількість математичних розрахунків та забезпечують достатню точність оцінки таких явищ, то можна дійти висновку, що порівняння показників здійснюється у тих випадках лише за наявності двох та більше подібних моделей, що буде забезпечувати більш ефективний вибір моделі для використання.

Розглядаючи особливості службової діяльності мобільних сил, слід зазначити, що основне їх застосування полягає в їх першочерговому застосуванні для реалізації отриманої випереджувальної інформації, силового забезпечення проведення спеціальних, оперативно-розшукових заходів із запобігання і припинення діяльності організованих злочинних угруповань, проведення спеціальних дій із захоплення правопорушників, дій з локалізації нестандартних (кризових) ситуацій, а також для участі в антитерористичних заходах у зоні відповідальності.

Відповідно до визначених завдань мобільні підрозділи будуть застосовувати окремі мобільні групи або мобільні наряди. До складу цих мобільних груп, які будуть застосовуватися для проведення окремих спеціальних дій, необхідно включати офіцерів оперативно-розшукових підрозділів, відділів внутрішньої та власної безпеки, а також офіцерів підрозділів дізнання та адміністративного провадження [9]. Під час планування застосування мобільних груп ретельно опрацьовується порядок дій персоналу мобільного підрозділу в різних умовах обстановки, виходячи з наявної інформації та прогнозу можливих змін в обстановці. Водночас слід передбачити тактику дій мобільної групи, коли вона діє приховано та у взаємодії з іншими структурними підрозділами прикордонної служби або взаємодійними органами НП, СБУ.

Під час застосування мобільних підрозділів начальник органу охорони державного кордону виходить з оцінки обстановки, обов'язково уточнює, а за необхідності змінює райони, час, порядок їхніх дій.

З огляду на накопичений досвід слід уникати застосування мобільних груп, окремих мобільних нарядів протягом тривалого часу на одних і тих самих ділянках чи напрямках, в один і той же час, за винятком випадків реалізації отриманої випереджувальної інформації. Недоцільно розташовувати прикордонні наряди від мобільних сил лінійно або на одному напрямку. Під час застосування мобільного підрозділу необхідно постійно оцінювати обстановку та бути готовим до своєчасного маневру, що залежить від рішення начальника [4].

Короткочасне та раптове застосування мобільних підрозділів і створених на їх основі оперативних (спільних оперативних) груп, окремих нарядів, чергових сил на напрямках активної протиправної діяльності з метою завчасного викриття та припинення порушень законодавства з прикордонних питань складає основу службових (оперативно-службових) дій мобільних сил.

Розглянемо концептуальний підхід до дій мобільного підрозділу шляхом побудови інтегрального показника ефективності тактики застосування в різних умовах обстановки

$$\varphi = \frac{L_r \zeta_k}{\alpha_k} (1 - W_k), \quad (2)$$

де k – k -й варіант системи, який розглядається для застосування системи; ζ_k – відносна вартість k -го варіанта системи; α_k – ступінь затримання в операції, яка забезпечується k -му варіантом системи; W_k – узагальнений показник якості k -го варіанта системи; $1 - W_k$ – показник відносності втрати випереджувальної інформації в k -му варіанті системи;

Оцінка ефективності моделювання дозволить встановити порівняльні характеристики способів та тактики дій між одержаними результатами та витратами на їхнє проведення і ступінь повноти одержаних результатів порівняно з очікуваними.

Початковими даними для дослідження було обрано мобільний підрозділ, стан його оснащення, особливості ділянки, службовий час, швидкість отримання інформації – як правило, це одна за певний час.

Сама така формалізація вхідних даних дозволяє змоделювати тактику дій між підрозділом охорони державного кордону та мобіль-

ним підрозділом і застосовувати доречні алгоритми розрахунку суми службового часу та середньої суми часу на виконання завдань.

Щоб виключити вплив довготривалості часу моделювання на значення показника ефективності у формулі слід взяти співвідношення зазначених годин.

У розрахунку буде братися до уваги “фізичний” стан залежності якості охорони державного кордону саме від службового часу і прогнозованого середнього часу з метою виконання завдань мобільним підрозділом, тобто, чим більше часовий показник, тим менше значення показника якості.

Отже, значення загального показника ефективності дій мобільного підрозділу буде впливати на службовий час, середньоарифметичний час для виконання поставлених завдань за певний період охорони кордону й способи дій мобільних підрозділів, що, у свою чергу, визначить порядок роботи в організації процесів прийняття, а також й уточнення рішень, визначення та доведення завдань під час здійснення охорони державного кордону. Якщо внутрішні та зовнішні умови охорони кордону однакові, то це може привести до порівняльної оцінки різних варіантів дій та системи управління в цілому. Саме ця імітаційна дослідницька модель дій може використовувати вхідний вплив для кожного мобільного підрозділу відповідно до різних законів розподілу ймовірності, також бути поєднаною з імітаційною моделлю забезпечення охорони державного кордону, в якій і буде формуватися реальна та прогнозована щільність вхідних даних, що буде визначатися задумом старшого начальника.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наведені методологічні положення визначають шлях розв’язання проблеми, яка полягає у воєнно-економічному обґрунтуванні складу, зокрема й обрання можливих варіантів тактики дій мобільних підрозділів в різних умовах обстановки. Зміст викладеного матеріалу ґрунтується на використанні відповідних евристичних методів, моделюванні оперативно-службових дій мобільних підрозділів та підрозділів

охорони кордону, принципів теорії ігор, методів прогнозування та багатовимірного аналізу. На підставі цього може бути розроблене наукове забезпечення розрахунків збалансованого складу й чисельності персоналу мобільних підрозділів у різних умовах охорони кордону та під час ускладнення обстановки в умовах ООС. Розробка такого наукового забезпечення буде корисною для обґрунтування заходів застосування мобільних підрозділів із використанням новітніх та сучасних тактичних прийомів та правил дій мобільних сил на основі постійно змінюваних тактичних щодо протидії організованій злочинності у сфері незаконної міграції, торгівлі людьми, незаконного переміщення через державний кордон осіб, зброї, засобів терору та контрабанди.

Список використаних джерел

1. Алтухов П. К. Основы теории управления войсками. Москва : Воениздат, 1984. 176 с.
2. Аналіз та оцінка ризиків з протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : методичний посібник. Київ : АДПСУ, 2007. 34 с.
3. Ануриев И. Применение математических методов в военном деле. Москва : Воениздат, 1967. 325 с.
4. Гафт М. Г. Принятие решений при многих критериях. Москва : Знание, 1979. 288 с.
5. Голінко В. В. Охорона державного кордону прикордонним загоном (загоном прикордонного контролю) при загостренні воєнно-політичної обстановки (у загрозовий період) : навчальний посібник. Хмельницький. Видавництво АПВУ, 1998. 51 с.
6. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки України. URL : <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama>.
7. Кириленко В. А. Щодо питання пошуку шляхів підвищення ефективності виконання завдань мобільними підрозділами регіональних управлінь. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2013. С. 81–85.
8. Братко А. В. Аналіз факторів, які впливають на ефективність застосування резервів в охороні державного кордону *Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. Київ : Видавництво НУОУ. 2013. С. 8–10.

9. Мартинюк В. П. Модель оцінки ефективності дій мобільного прикордонного підрозділу в різних умовах обстановки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2016. С. 90–95.

References

1. Altukhov P. K. (1984). *Osnovy teorii upravleniia voiskamy* [Fundamentals of the army management theory] Moskva, Voenyzdat, 176 p. [in Russian].
2. *Analiz ta otsinka ryzykiv z protydivi kontrabandi narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rechovyn i prekursoriv* [Analysis and assessment of risks to counteract the smuggling of drugs, psychotropic substances and precursors] : textbook. Kyiv : ABGSU, 2007. 34 p. [in Ukrainian].
3. Anuriev Y. (1967). *Prymenenie matematycheskikh metodov v voennom dele* [Application of mathematical methods in military affairs]. Moskva : Voeizdat, 1967. 325 p. [in Russian].
4. Haft M. H. (1979). *Pryniatie reshenii pri mnohikh kryteriiakh* [Decision-making under many criteria]. Moskva : Znanie, 288 p. [in Russian].
5. Holinko V. V. (1998). *Okhorona derzhavnoho kordonu prykordonnym zahonom (zahonom prykordonnoho kontroliu) pry zahostrenni voienno-politychnoi obstanovky (u zahrozlyvyi period)* . *Protection of the state border by a border guard unit (border control unit) in the event of an aggravation of the military-political situation (in a threatening period)* : textbook. Khmelnytskyi : ABGS, 1998. 51 p. [in Ukrainian].
6. Horbulin V. P. *Metodolohichni zasady rozrobky stratehii natsionalnoi bezpeky Ukrainy* *Methodological bases of development of the national security Strategy of Ukraine*. URL : <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama>. [in Ukrainian].
7. Kirilenko V. A. (2013). *On the question of finding ways to increase the efficiency of tasks by mobile units of regional departments. Collection of scientific. Proceedings of the National Academy of the State Border Guard Service. Khmelnytskyi*. Published by NASBGS, 2013. P. 81–85. [in Ukrainian].
8. Bratko A. V. (2013). *Analysis of factors that affect the effectiveness of the use of reserves in the protection of the state border. Collection of scientific. Proceedings of the National University of Defense of Ukraine*. Kyiv : NUDU type, 2013. P. 8–10. [in Ukrainian].
9. Martyniuk V. P. (2013). *Model for assessing the effectiveness of the mobile border unit in different conditions. Collection of scientific. Proceedings of the National Academy of the State Border Guard Service. Khmelnytskyi* : Published by NASBGS. [in Ukrainian].

Viktor Martyniuk, Vitalii Demchyshyn, Valerii Balashov. Ways to Improve the Tactics of Mobile Units to Counter Organized Crime in the Field of Illegal Migration, Human Trafficking, Smuggling, Weapons and Means of Terror Trafficking Across the State Border

The systemic and complex nature of simulations, its wide application in practical and scientific fields of activity demonstrates the feasibility of exploring the boundaries of a simulation method and the opportunities offered modeling to enhance research, including in the border field. Constant changes in internal and external factors affecting the state of the situation on the state border require constant content of existing models of operational and service activities, their clarification, development of new ones, and selection of more effective management tasks.

The effectiveness of modeling largely depends on the adequacy of its application in specific conditions, when factors and features of the situation in the area of responsibility of the border division must be taken into account, the neglect of which can neutralize the usefulness of the model study, even if its effectiveness is evaluated in advance.

During the simulation of the effectiveness of the simulation method, it is advisable to determine both quantitative and qualitative characteristics of the simulation. Quantitative characteristics may include fixed evaluation criteria: accuracy, timeliness, cost of obtaining the model, and the impact of its application on performance

To determine the quality characteristics, it is possible to evaluate different values: the quality of the information received (timeliness, completeness, reliability, etc.), improving the efficiency of operational and service activities. In this case, factors such as the value of the model come into play, which is a function of its quality and depends on characteristics that are difficult to formalize.

Key words: solution; model; method; information; illegal activity.